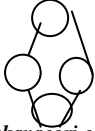

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA**

March 04, 18: Sa bula vakatamata na Turaga ko Jisu, [Lede-Lent 1]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakatata se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegu-cegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka.

Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na sogo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

E na Siga ni Turaga 15 Feperueri eda vakananuma kina na Matalia ni yagoi Jisu; ena Vukelulu 18 Feperueri na Siga Vukelulu ni Dravusa [Ash Wednesday] sai tekivu ni Lede [Lent] na vosa ka vakayagataki vakalotu ena gauna ni kadrekadre [spring se lent]; sa vakayagataki tabakidua na 'lent' ena lotu ka ologi kina na kenai balebale ni 40 na siga [quadragesima vakaLatini, 40 na siga ni lede-lent]. Sa bibi na 40 na siga me vaka na uca ena waluvu-gauna nei Noa, tiko ena ulunivanua ko Sainai kei na Kalou- Mosese, nai talanoa ni veivutuni mai Ninive-Jona, vakarautaki [veitemaki] koya enai tavi ni veiqaravi-Jisu. Sa salavata kei na Yom Kappur ni Lotu Jiu ena Siga ni Veivakasavasavataki [Day of Atonement: Lako Yani 30:10; V/Soro 11:44ff; 17:11], na gauna ni lolo, masumasu, tusanaki ni ca me rawa ni namaki kina na gauna vinaka. Eda sa taurivaka na Lotu VaKarisito me gauna ni lolo, masumasu, wili VT ka vakasmataka kina na rarawa, yaluma kei na mate nei Jisu mai na kauveilatai ena vuku ni nodai valavalaca. E so na Lotu VaKarisito sa cava na Lent ena Siga Lotulevu ni bera na Siga ni Mate, eso na Lotu ena Vakarauwai ni oti na Siga ni Mate. E sega ni okati na Siga ni Turaga [Sundays] baleta ni siga ni marau, reki ka ni tucake kina ko Jisu mai na mate. E tiko e loma na Siga ni kena kacivaki na Lako mai nei Jisu [Annunciation of the Lord] nai ka 25 Maji, oqo nai tukutuku matanidavui mai vei Agilosu Kaperieli ni sa 'tina ni Kalou' se tinai Jisu ko Meri [Luke 1:26-38]. Na veimatalotu vakarisito, sa dua na gauna ni solevu kei na vakananumi ni lesilesi ni Kalou vei Meri kei na nona ciqoma ko Meri me lako mai vua nai Vakabula kei vuravura. Namaka na veilesoni ena gauna bibi oqo k na tekivu ena Siga ni Dravusa, ena kena lotu ena boro e yadremu na dravusa ka cavuti na vosa, "Ko sa buli mai na kuvu ni soso, ko na lesu tale ena huvu ni soso" vakasamataka ko ya na nomu ka buli, yalani sa dodonu ga mo veivutuni ka veisautaka na bula ka vakabauta dina sara na Turaga ko Jisu me tui ni nomu bula; ko ya me dina na nomu lotu ka sega ni muri tu ga.

A.Lako Yani 20: 1-17: *Ai karua ni vola nei Mosese, ena lima nai vola mai na Penitatuiki,[Pentateuch - penta-lima, teuch-lawa] se vakaIperiu na 'Torah], ka dredre me vakadeitaki na gauna ea volai kina [1250 BC/BCE].. , ia sa toso tikoga na vakadidike me baleta na gauna ea volai kina. Me vaka na yabaki 1446 na yabaki oqo ea tauri mai na dua na vanua ni maroroi kakana ka yacana ko 'Ramasese'[Vakatekivu 47: 11; Lako Yani 1: 11 se I Tui 6:1], donumaka na gauna nei Josefa. Sa vakadewa vinaka ni 'Exodus' [vosa vaKirisu] se 'departure' na Lako Yani. Oqo e dua nai vola bibi enai kena volai kina na kawabula nei Isireli, na nodra lako yani se lesu tale na Isireli mai na vanua ni veivakabobulataki mai Ijipita*

ki na vanua ni bula galala, na vanua yalataki, na vanua ni ‘sucu kei na oni,’ko Kenani. E dredre me ciqomi me dua nai tukutuku ni veigauna [history], ka ni sega ni kune enai tukutuku mai Ijipita. Sa dodonu ko ya ka ni sega ni vinakata ko Ijipita me vola nai tukutuku ni nona vakadrukai na Fero, me vaka ni ra sa raici koya me vaka ga na kalou. E sega talega ni tukuni na yacana [personal name] na ‘Fero,’ mai vei koya ea vola, se ko ira era a vola na Lako Yani. Ogo e dua na nanuma mai na vakasama vaka cioloji [na veika sa vakayacora na Kalou]. Sa bibi ogo baleta ni vola ogo sa mai vakaraitaki kina na yacana na Kalou, me vaka eda na raica ena lesoni ena macawa ogo...’Oi au oi au ga’ se ‘Yahweh.’ Nai vola talega ogo e dau vakayagataki me baleta na Nona veivakabulai levu na Kalou. Ka sa dauvakayagataki ena veitabatamata me vakaraitaka na nodra galala mai na veivakabobulataki, na nodra sereki mai na nodra a vesuki, se na nodra sereki mai na nodra bobula ki nai valavalaca. Sa vakayagataki talega na lako yani [exodus, departure], ena gauna ea oti kina nai matalia na yagoi Jisu, kei na Nona vakanamata ki Jerusalemi me la’ki lauvako ki na kauveilatai ena vuku ni nodai valavala ca., ko ya na Nona veivakabulai levu ni Kalou. [raica na Luke 9:31]. Ni gadreva na Kalou me vakayacora na Nonai naki, sa dredre sara me dua ena tarova rawa.

II. E rawa ni wase vakava nai vola: 1. Na nodra vagalalataki na Isireli mai na veivakabobulataki; 2. Na nodrai lakolako me yaco yani ki Sainai; 3. Na soli ni vunau mai Sainai, ka sa yavu ni veivakaro dodonu ni tiko veimaliwai vinaka vakamata tamata, se na nodra kawa bula kei na kena yavu vakalotu; 4. Nai vakatekivutaki ni kena vakarautaki na vanua ni so-Kalou, [qai yaco sara e muri na kena tara na Vale ni Soro ena gauna nei Solomoni na Tui]; na buli ni veivakaro se lawa me vukea na nodra bula kei nai tavi vakabete ka sala vata kei nai vakarau ni nodra qaravi Kalou se so-Kalou. III. Sa matata vakavinaka na Nona veituberi na Kalou e nai lakolako ogo ni veivagalalataki; ka buli ira me ra yavutaki ena dua nai Nuinui ni na yaco mai na gauna vinaka mai muri [hope for a bright future]. IV. Ko ira na dauvakadidike ni VT era vakayagataka na vei vosa eso me vakaduiduitaki kina na veitalanoa eso era veicurumaki. E salavata na vosa e vakayagataki kei na veivakasama era vakavurea, me baleta na Kalou [cioloji]: Na ‘J’ ena kena vakayagataki na vosa na ‘Yahweh’-Kalou, e yavutaki mai na vosa vakaJamani ‘Jahweh.’ Na rorogo ni ‘Yahweh’ nai rorogo eda sa mai vakayagataka, ka ni vosa vakaIperiu na yaca ga na “YHWH” ka sega kina na ‘a,e,i,o,u’ na vowels], sa dodonu vakaIperiu ka ni sega ni dodonu me ‘cavuti walega na yaca’ ni Kalou...ena vanua e no kina na YHWH era daucavuta ga na “ADONAI se Lord, ka sa vakadewataki vaka-Viti me Turaga ka sega sara ni kena vakadewa vinaka, baleta ni lailai ga na noda vosa vakaViti. Ena vosa vakaViti na ‘Turaga’ e rawa ni ‘chief’ se ‘Lord.’ Na vanua e vakayagataki kina na yaca ‘Jiova’[Yahweh-Jahweh] sa vakatokai me ‘Jehovistic Source;’ na vanua e vakayagataki kina na ‘Elohim,’ sa vakayagataki na ‘E,’ na Elohim-Kalou [Elohistic Document], ‘D’ Deuteronomy Source-Nai Vakaru kei ‘P’ na Priestly Source- Nai vurevure ni Kawa Vakabete. Sa vakatokai raraba me ‘JEDP’ ka sa tu ga nai tukutuku eratou dui volā, ia ko koya se ko ira eso era biuta vata nai talanoa me dua ga nai talanoa ka dua kina nai vola. Ogo eso na kenai vakadinadina ni duidui nai vurevure ni talanoa: e rua nai talanoa ni veibuli: ena so na vanua e vakayagataki kina na vosa “ Kalou” kei nai talanoa ka

tarava sa vakayagataki na “Jiova na Kalou,” sa dusia ga na duidui ni talanoa ka qai vakacokoti vata e muri [raica na Vakatekivu 1:1-2:4a cf 2:4b-25;]. Eso nai tukutuku era tukuni vakarua eso na vosa vou, meda ciqomi ga ko ya, baleta ni sa kilai ni vica tiko nai vuruvure ni veitalanoa oqori ka ra sa mai cokotivata. Ni sa toso tiko na noda kila nai VT, sa na qai vinaka meda kila na veika vakaogo. Meda kila ni toso tikoga na vakadikevi ni VT, me vaka na “JEDP’ mada ga era sa vakabekataka e levu na dauni VT? Eso era sega ni kauwaitaka sara na veitikina oqo, ia sa tikina bibi ga na kena vakaibalebaletaki na veitiki ni VT ki na noda bula ena veisiga. Ia na tikina ruarua oqori sa gadrevi kina na kaukauwa ni Kalou na Yalo Tabu me veivuke. Sa tikina vinaka me veitalanoataki.

Lako Yani 20:1-17, [18]: I. A cava na vuna e solia kina na Kalou na Vunau e Tini vei ira na Isireli? Ena gauna ni Lede [Lent] oqo nida vakasamataka tiko na Veiyalayalati ea vakayacora na Kalou kei na tamata sa na yaga meda dikeva mada na Lawa e Tini. Na 400 vakacaca na yabaki mai Ijipita, na veisereki, sa yaco nai lakolako ki Sainai, sa nakita na Kalou na veika kece oqori: 1. Me vakavulici ira me veisau na nodra bula; mera lesu tale ki Vua na Kalou i Eparaama, na nodra Qase. 2. Na nodra kauta mai eso na kalou lalai mai Ijipita e sega ni ra vunitaki rawa. Era a nanuma ni yaga oqo ena nodra bula mai Ijipita kei na nodrai lakolako ki na vanua vou. 3. Sa dua tani na rai vaKalou. Mai Sainai sa vakaraitaka na Kalou na yaga ni ‘lawa’ me maroroa ka vauca na nodra bula yadua, vakaveiwekani vakamata tamata se vakamatani. 4. Na Lawa sa vukei ira mera raica ka kila se Kalou vakacava ko Jiova, kei nai naki ni nodra bula yadua se vakamatatamata. Na Lawa sa dusia vei ira na sala me maucokona kina na nodra bula yadua kei na nodra bula vakamata tamata. 5. E muri sara ena gauna nei Jisu ka mai vakamacalataka ko Paula na Lawa kei na galala ena vuku ni vakabauti Jisu Karisito. Koi rau oqo ko Jisu kei Paula erau sa vakabibitaka na loloma sai sogoni ni Lawa.’ II. Na tikina 1-6 sa baleta na Kalou: sa dua ga na Kalou, “Koi au, ko Jiova na nomu Kalou, ko Koya ka kauti iko mai na vanua ko Ijipita, mai na vale [vanua] ni veivakabobulataki.” Sa tarava na kena e bibi sara, ko ya me biu laivi na veikalou lalai kecega, ka me qaravi taudua ga ko Jiova, “Me kakua vei iko na kalou tani, Koi Au duaduaga.” Sa qai kenai kuri, “Mo kakua ni cakava vei iko e dua na matakau ceuceu, se dua nai vakatakarakara...” Sa vakamatatataka ka vakadeitaka na Kalou, ni sai Koya duadua ga na Kalou dina, sega ni matakau se dua tale nai vakatakarakara e lomalagi se vuravura. Me tabakidua na qaravi Jiova, lomani Jiova ka na vakalougatataki kina na nodra bula, ia ena yaco na kalouca ke ra talaidredre na tamata ena veigauna kecega. Eda sa vakayagataka e levu na gauna ena vuku ni bula vakailavo, ena cakacaka, marau kei na lasa. E daumaka oqo, ia me qarauni vinaka ni rawa me yaco e muri me vaka e dua na kalou eda qarava. Sa vakalesui ira ga na Isireli mera vakadeitaka ni dua ga na nodra Kalou ko Jiova [Yahweh se Elohim]. Oqo na lesoni era vakaroti kina na Isireli mera kila ka vulica; sa lesoni vinaka talega vei keda. III. Tikina 7-9: Nai tavi ni tamata Vua na Kalou: na yaca ni Kalou sa tukuni Koya [personal identity]. Sa veivakasalataki kina na Vunau me dokai, rokovi na yacai Jiova na Kalou, me kua sara ni vakasabusabutaki se cavuti vakailoa. Sa dredre sara me cavuta e dua na Jiu na ‘Yahweh’ se ‘Elohim’, [na yaca ni Kalou e rua oqo. Baleta ni sa balavu na gauna era sega ni cavuta, sa sega ni kilai na kenai cavucavuti se rorogo]; era sa dau cavuta ga na ‘Adonai’ [Master, Lord, se Turaga] mei sosomi ni yaca e rua ko ya. IV. Na tikina 8 sa vakabibitaki kina na gauna ni qaravi Kalou, ka me vagalalataki kina e dua na siga: eso era vakabibitaka na Siga

ni Vakacecegu [Sabbath-Vakarauwai], eso tale era vakabibitaka na Siga ni Turaga [Siga Sade se Sunday, Siga ni Tucake Tale se Siga ni Turaga]. Ia e rawa ga me dua tale na siga, me siga ga ni noda qaravi Kalou [*sa dua na ulutaga vinaka ni veivosaki*]. IV. Tikina 12 nai matai ni vunau sa koto vata kei na vosa ni yalayala, ko ya meda vakarokorokotaki rau na nodai tubutubu, sa yalataki kina na bula balavu. Eda ‘vu’ mai vei rau nai tubutubu, sa sala talega ni noda kila na Kalou kei nai vakarau ni bula vaKalou...sa bibi talega nai lesilesi vakatama kei tina ena nodra tuberi na gone. V. Na tikina 13, 14, 15, 16, 17 nai vakaro me kakua ni caka. Ena bula vakaveiwekani, veimaliwai vakatamata, nai vakaro ogo e maroroya na noda bula vaka veiwekani, dodonu, savasava, veilomani vakamata tamata, vakamatanitu se vakavanua. Na veilawa ogo sa yavu raraba ni lawa ena vuqa na veimatanitu. VI. Tikina 18, sa vosa na Kalou ena ‘domo lailai’ ena veika buli e vuravura. Eke sa vosa na Kalou ka vakaraitaka na Nona kaukauwa ena tibi ni livaliva kei na yaseyase kei na kubou ni ulunivanua. Sa yaga ogo mai Sainai mera raica ka vakadinadinataka na Kalou ogo, na yacana ko Jiova, sa Kalou rerevaki. Mera tagici Mosese ga me vosa vei ira, me kua ni vosa vei ira na Kalou. Nira rerevaka [fear God- sa kenai balebale sega ni rawa mo dro mai kina, me vaka na nomu rerevaka ni na cumuti iko e dua na pulumakau, ia na nomu doka na savasava, kei na cecere ni Kalou], ka mera kila tiko na Kalou ogo, ka me veisau na nodra bula ka lako tani mai nai valavalaca, ki na bula ki Vua na Kalou.

B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula ena vakavuvale kei na lotu mera daulagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqonivata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, kei na nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou me veivuke. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega nida raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata... meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5 teuch- nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai Vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same ogo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na yacana tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatanitu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaruva [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same ogo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame ogo. 6. Na Same 111 mai nai ka lima ni wasewase sa matata ni sa Same ni vakavinavinaka kei na vakarokoroko Vua na Kalou, me vaka ni vakabauta na tamata na cecere ni veiqaravi kei na loloma ni Kalou.*

I. Na Same i Tevita 19 sa vakaraitaka nai kalawa [steps] ni qaravi Kalou: me vukei keda ena noda soKalou : 1. 1-6 na veika buli, sa vakaraitaka na Kalou kei na Nona kaukauwa, ka vakatauvatani kei na somidi kei na yalani ni tamata; 2. 7-11 Sa vakaraitaki Koya na Kalou ena Nona Vosa [VT], eda sa raica kina na savasava ni Kalou kei na nodai valavalaca na tamata ; 3. 12-14 Sa vakaraitaki Koya na Kalou ena noda bula ena veisiga [daily experience], eda sa raica kina na loloma dauveivosoti ni Kalou kei na noda vakabulai. II. Sa kenai balebale ko ya ni da vakanomodi se masu Vua na Kalou, me taumada na noda vakacaucautaki Koya ena veika kece sa bulia e vuravura. Na veika kece era buli mera veiwekani, veivukei, ka ra sa yaga ena bula ni tamata, me vaka ni koi keda talega na ka buli. Sa vakadinadinataki enai VT na dodonu, kei na savasava ni Kalou, ka vaka kina na nodai valavalaca na tamata. Sa gauna talei ni noda vakatusa na nonai valavalaca ka kerea na veivosoti ni Kalou. Sa dodonu meda vakadinadinataki na Nona vinaka na Kalou ogo, na Nona loloma, na Nona veivosoti me vaka ni vakadeitaka tu ena Nona vosa ni yalayala ni sa vakabulai keda. III. Na tikina 14 eda dau vakayagataki vakalevu ni bera na vunau, “*Me vinaka vei kemuni na vosa ni gusuqu kei na vakanananu ni yaloqu, I Jiova, na noqu Uluvatu ka noqui Vakabula.*” Na vosa talega oqori sa kilikili me tinia kina ko Tevita na nona vakamamasu Vua na Kalou, me sa noda vosa ni masu talega Vua na Kalou ogo.

C. I Koronica 1:18-25:

Nai vola volai vakadodonu ka tonotonomata nei Paula ki Koronica ka volai mai Efeso [Cakacaka 19:1-20:1] enai katolu ni nona kaulotu rauta na 55AD/ACE]. Sa macala ni a dua tale ga nai vola taumada a volai [5:9] ka sauma ko Paula ena [7:1]. Sai matai ni vola ogo sa dodonu mei karua ni vola na kena ogo, ia eda kila ni katolu ni vola eda sa vakatoka me II Koronica. Nai vola ruarua ogo e sega nida raica, ia sa macala ga ni ra veivolavolai me vaka eda sa raica e cake. Ko Koronica na koro turaga vakaRoma ena yasayasa vaka Akeia, koro ni veivoli, sotasota ni veimata tamata ka koro ni kalou yalewa ko Aphrodite [goddess of love-kalou yalewa ni dodomo] ka vakavuna na levu ni dauyalewa ena koro ogo. Era kilai levu ena veikoro lelevu ni ‘goneyalewa ni Koronica’ sa macala ga na kenai balebale. Ena vosa vakaViti sa dodonu ga me vakatokaina me ‘koro ni ca’. A taumada nona veiqaravi eke ko Paula ena nodra vanua ni soqo na Jiu, ia sa toso yani ena nona vale edua na kai Kirisi [Cakacaka 18:1-17]. Sai naki nei Paula me vukei ira ena nodra vakabauta, toso cake ni bula vakayalo ka tovolea me walia na leqa e yaco ena lotu: tawase ni lotu, nai valavalaca ni dautagane kei na dauyalewa. Sa dau kauwaitaka vakalevu ko Paula na veileti e loma ni vavakoso [1:10-4:21] ka vakakina na nodra veimaliwai [5:1-6:20]. Sa bibi na leqa e rua ko ya, sa raica talega na leqa ni qaravi matakau [8:1-13], mera tovolea na qarava vakadodonu na Kalou ena kenai vakarau dodonu [10:1-1440]. Me dei na nodra vakabauta na Kalou, o koya ka qaqa mai na mate. E rua na wase bibi: na wase 15, sa vakabibitaka na dina ni tucake tale mai na mate, e dua na wase e dodonu meda dau wilika. Na wase 13 e tomani mai na wase 12, ko ya nai solisoli se nai vakarau ni bula bibi taudua. Sa vakabibitaka ko Paula na Loloma, ka cecere mai na Vakabauta kei na Nuinui...na loloma ga e dodonu me yavu ni bula vakatamata ena vukea na bula ni tamata yadua, na bula veimaliwai vakatamata, bula vakamataniti, bula vakavanua ka na walia na leqa ni lotu.

I. I Koronica 1: 18-25 Sa kena ulutaga vinaka ogo: Ko Karisito na Kaukauwa kei na Yuku ni Kalou. Taumada meda dikeva mada na ka e kila ka vakabauta ko Paula, ia eda vakabauta talega [wilika na Cakacaka 2:14-39; 3:12-26; 4:8-12; 10:36-43], sa baleta nai Tukutuku Vinaka, vakalekalekataka ga: i]. Sa yaco mai na gauna ea yalataka na Kalou ena Nona tadu mai ko Jisu; ii]. Ko Jisu sa mai bula e vuravura, ena Nonai vakavuvuli, na Nona mate kei na Nona tucake tale; iii]. Sa vakayacori kece na parofisai ogo ena bula nei Jisu; iv]. Ena lesu tale mai ko Jisu; v]. Sa dodonu me veisau na tamata, veivutuni ka vakabauta nai Tukutuku Vinaka, ka me soli vua na Yalo Tabu sa yalataki. III. Sa taroga kina ko Paula na taro ogo: A cava nai balebale ni mate nei Jisu, se a cava na kena yaga ena noqu bula? Kenai sau mai vei ira na Jiu, me vaka era kaya ni vakavuna na tarabe: 1. Ena sega ni rawa me Mesaia, na Digitaki ni Kalou ko Jisu ka mai mate ena kauveilatai...na

Mesaia era namaka e dua na turaganivalu qaqa, ka na mai valuti ira na meca era veivakolonitaki ka veivakabobulataki. Oqo sa matata vakavinaka enai VT: "...ena cudruvi mai Vua na Kalou ko koya sa vakalilici ena kau" [Vakarua 21:23]. Na kena veibasai mera kila ni sa tevuki tu e matadra na Aisea 53, ko ya nai 'Vakabula Daurarawa.'

2. Ko ira na Jiu era vinakata e dua nai vakadinadina [proof], me vaka na caka mana. Ena Joni 2:13-22, era vinakata na Jiu e dua nai vakadinadina, se cakamana me rawa ni ra vakabauta kina ni ko Jisu na Mesaia. Ia ni sa mai mate ena kauveilatai sa veicalati sara kei na nodra vakabauta. Na kenai sau mai vei ira na Kirisi era kaya ni ka vakalialia: 1. Na Kalou e sega ni dodonu me kila se vakila na vutu se rarawa, marau se reki [inability to feel-apathy]. Ni sai vakarau vakatamata oqo, sa rawa me vaka na Kalou na tamata. Ke sa vaka ko ya, sa cecere kina na tamata mai Vua na Kalou; sa sega sara ni dodonu na vakasama vaka ko ya. 2. Ka vakabibitaka na vuku ga [sophy- intellect] era vakayagataka ena nodra veileti, na veivosaki vakavuku, ka laurai enai vola era vola. Eda raici Joni [1:1ff] ni vakayagataka na 'Vosa [Logos] me tukuna kina na Vuku Dina ga na 'Vosa ' ko Jisu ka liatamata, sai Koya ga sa solia na bula, ka sega na vuku era vakabibitaka na kai Kirisi. [Era sa lewe vuka e vuravura era vakabibitaka oqo, na kaukauwa ni vuku ka veivakabulai se veisereki ka veibasai mai na kaukauwa ni noda vakadeitaka na bibi ni vakabauta. [*Sa tikina vinaka me veivosakitaki*].

IV. Meda raica mada ga vakararaba na vakasama oqo : Era kaya na vuku kei vuravura kei ira na dauveileti ni sega ni vakaibalebale, se dua na kena yaga na mate nei Jisu baleta ni ka vakalialia ga, se vakavuna na tarabe. Sa qai vakadinadinataka ko Paula mai nai VT ni sega ni kila rawa na vuku vakatamata na veika titobu vaKalou: "*Au sa vakarusa na nodra vuku era sa dauvuku, ka vakatawayagataka na nodra yalomatua ko ira sa yalomatua' se 'Au sa qusia laivi na nodra vuku ko ira era kaya nira vuku, au na vakatawayagataka na nodra kila ko ira era kaya ni tu vei ira na kila,*" mai na Aisea 29:14 kei na 33:18]. Mo wilika talega na veitikina oqo me veivuke: Aisea 19:12; 44:25. Sa dusia ga ni vuku ni vuravura e sega ni kila nai balebale ni vakasama, se vuku vaKalou oqo. Vakaevi vei keda na vakabauta? A cava na kenai balebale? Kenai sau: na kaukauwa ni Kalou. E rawa vakacava me kune ena mate nei Jisu na kaukauwa ni Kalou? A cava eda sega ni rawa kina meda kila na kaukauwa ni Kalou oqo, kevaka eda vakayagataka ga na noda vuku vakatamata? Sai tukutuku 'vakalialia' vei ira na vuku baleta ni rawa kina na bula? A cava na ka 'vakalialia oqo? Na Kalou sa vakabulai ira era sa vakabauta. Ni vunautaka ko Paula na mate kei na tucake tale nei Jisu: vei ira na Jiu e vakavuna na nodra tarabe, se veivakacalai [offensive]; vei ira na Kirisi sa ka vakalialia [foolishness]. Oqo na vakasama sa volai e cake. Vei ira na vakabauta, ko Karisito ga nai Tukutuku Vinaka, sai Koya na Kaukauwa ni Kalou, na vuku ni Kalou. Sa ka bibi ga mo vakabauta. Sa yaga na vuku, se vakoro levu, ia sa sega ni solia na bula vakaibalebale, na vakabauta ga sa solia na bula vakaibalebale [Joni 10:10b]. IV. Na lialia ni tamata, na vuku ni Kalou [25], sa uasivi mai na vuku ni tamata. A cava era 'tarabe' kina na Jiu se 'vakalialia' vei ira na Kirisi, se koi keda? Na malumalumu ni Kalou. A cava ko ya? Na nona LOLOMA! Na loloma ga sa ka malumalumu, ia sa kaukauwa taudua, sa vakayagataka na Kalou me valuta kina na vuravura kaukauwa oqo. [*God uses His weakness, that is, His love, to conquer and defeat the mighty (powerful) world.*]

D. Joni 2:13-22: [raica talega na Maciu 21:12-13; Marika 11:15-17; Luke 19:45-46] Meda raica vakatotolo mada na veivakasama bibi enai vola oqo: 1. Sa duidui sara na kosipeli nei Joni mai na kosipeli suivata [synoptic gospels]: Maciu, Marika kei Luke: sa sega ni tiko enai vola nei Joni nai tukutuku kece oqo: na sucu nei Jisu; na Nona papitaiso; na Nona temaki; na vakasevi ni tevoru; na matalia ni yagoi Jisu; na Kanavata ni Lako Sivia; na veika dredre ena masu mai Kecisemani kei na kaucake ki lomalagi. E raica ko Joni ni sega ni coka na nonai

naki [20:30-31] na veitalanoa oqori. E vakayagataka ga na veitalanoa ogo ni coka na nonai naki: na yukici ni wai me waini [*'nai vakatakilakila'-signs, sega ni vakayagataka na vosa 'cakamana'-miracles*]; na turaga ena bati ni wai mai Peciseita; sa vakabulai na luvena na turaga dokai se vakailesilesi [nobleman, official]; na vakabulai ni tamata sucu mataboko kei na vakaturi cake tale mai na mate nei Lasarusu. 2. Ko Joni e dua e voleka sara vei Jisu, "a sa vakararavi ena lomasarei Jisu, ...ko koya sa lomana ko Jisu." [Joni 13:23]. Sa laurai e liu sara vei ira na kenai dau ni Vola Tabu ni ogo na Kosipeli vakayalo. Ena veigauna mai muri me yacova e daidai, sa dei tu ga na vakasama oqori ka vakayagataki me vukei keda ena noda vulica na vakabauta dina. 3. Ko Joni sa vakabibitaka sara se O cei ko Jisu? Ena gauna ni Nona bula vakatamata kei na gauna sa volai kina na Kosipeli ogo. Baleta ni qai volai nai vola ogo ni rauta na 85-90-95 AD/ACE [ea qai volai sara e muri mai vei iratou kece na kosipeli], me vaka ni sa levu talega na mataqali vakabauta cala sa tauyavutaki ka vakatavuvulitaki ka so era a muria. Sa tubu vakalevu sara nai le ni sega ni Kalou dina ko Jisu, se sega ni tamata dina ko Jisu, se ko Jisu e Kalou veimama ka tamata veimama. Ia ko Joni sa vakabibitaka sara ni ko Jisu e Kalou dina ka tamata dina talega. Sa sega ni ka ni kila ga vakavakasama, ia sa bibi sara na vakabauti Jisu se na nona veiwekani vata e dua kei Jisu me vakataki koya [Joni]. 4. Ko Jisu vakai Koya ea tukuni Koya ena 7 na vosa bibi: 'Koi au' [I am ...,me vaka eda wilika ena Lako Yani 3: 14], na yaca e vakatokai Koya kina na Kalou, [madrai ni bula; rarama kei vuravura; katuba; vakatawa vinaka; tucake tale kei na bula; sala, dina kei na bula; na vaini dina]. Ia, ea tamata talega ko Jisu: ni moce, kana, gunu se tagi, na tiki ni VT lekaleka taudua, 'Sa tagi ko Jisu' [Joni 11:35]. 5. Sa matata sara ni naki bibi nei Joni ena nonai vola ko ya mera vakabauta ka mera yaco kina mera luve ni Kalou, [20:30-31]. Na vakabauta sa laurai vata kei nai matai ni 'cakamana' [miracle], se na vosa e vakayagataka ko Joni 'nai vakatakilakila [sign] e Kena, Kalili. Ni a qai oti ga na Nona papitaiso kei na Nona vakadeitaki Koya ni sa Luve ni Kalou. Eda sa kila ni a yabaki 30 ga na nona bula ka sa tekivu sara na Nona cakacaka ea talai mai kina mai Vua na Kalou. Na taro nei Meri e rairai taro ga se cava e rawa ni vakayacora ko Jisu, ka rairai na taro vata ga e dodonu me tarogi watina kina, ko Josefa, ka sa rairai yali [mate] ko koya ena gauna ni soqo ogo. Eda sa vakadeitaka na nona kilai Jisu vakavinaka ko Meri, se ko cei ko Koya; sa luvena ka sa Luve ni Kalou talega. Sa raica rawa ko Jisu ni dodonu me waraka na Nona gauna me qai vakatakilai Koya kina, ia sa talairawarawa vei tinana ka yaco kina nai matai ni vakatakilakila [cakamana].

I. Joni 2: 13-22: E duidui na gauna e biu kina nai talanoa ogo, ko Joni e nai tekivu ni gauna ni cakacaka nei Jisu, ia ko iratou na Kosipeli suivata ena macawa ni Lede ogo, ni roro mai na kauveilatai, ia ena gauna vata ga ni Soqo ni Kanavata ni Lakosivia [Passover Festival]. Na volitaki ni manumanu me vaka na pulumakau, sipi kei na ruve sa vakayacori me vakarawarataka na voli ni manumanu me vakacabori mei soro Vua na Kalou ena Valenisoro. Ko ira na 'dauveisauilavo,' sa vakarawarawataka talega nai lavo me soli ki Vale ni Soro. Baleta ni lewe levu era lako vakayawa mai ena veiyasai vuravura ena gauna ni Solevu ni Kanavata ni Lakosivia, ko ya mera mai vakacaboi soro, era na sega ni kauta mai na nodra manumanu, ia era na mai volia ka vakayagataka nai lavo ni vanua era lako mai kina. Sa sega ni rawa ni vakayagataki nai lavo vakaRoma ena soli, ia me veisautaki ga ki nai lavo vakaJiu me soli ki na Vale ni Kalou. Na veisau i lavo sa daulevu sara na kenai vakacavacava [exchange rate interest]. Baleta ni sa sinai na vanua ni nodra soKalou mai vei ira na kai matanitu tani [gentiles], me vanua ni volivoli, ka sa sega kina na vanua ni nodra lotu. III. Na kuita sa cakava ko Jisu me vakasevi ira kina na dauveisauilavo, na manumanu, vukica na nodra tepeli ni veivoli ka ra dui veiseyaki nai lavo. Sa dua nai yaloyalo rerevaki toka ni vakayagataka ko Jisu na kaukauwa ogo [authority], ka sega ni dauvakayagataki, ia e ra sega ni sauma lesu na dauveivoli baleta nira kila na cala era vakayacora tiko. E vinaka talega ni cudruvaka na ka dodonu. Sa cala tiko na veika e

vakayacori, ka sa dodonu talega me cudruvi ko koya e kitaka tiko. Ia na cudru ka vu mai na yaloca, vuvu se veiqati ka vakavuna na leqa ka vakasucuma na veika tawa dodonu, sa vakavuna na veicati tawa dodonu. Na vosa ga nei Jisu sa lauti ira ka ra sa kila na cala ni ka era cakava tiko, “*Kua ni cakava na Vale nei Tamaqu me vanua ni veivoli.*” Ko iratou na vo ni Kosipeli eratou kaya, ‘*Kua ni cakava na Vale nei Tamaqu me nodra vale na daubutako.*’ E muri eratou qai nanuma rawa na tisaipeli ni tikina oqo sa vakarota oti nai VT [Same 69:9]. IV. Ni sa yaco oti oqo era taroga nai liuliu ni Lotu se na cakamana cava ena vakayacora mei vakadinadina ni dodonu na ka sa vakayacora oqo? Nai sau ni taro nei Jisu, ‘*Vakarusa na Vale oqo, au na tara cake tale ena tolu na siga.*’ Na nodrai le na Jiu, ni vale ea tara ena 46 na yabaki, ia ena rawa vakacava me tara cake ena 3 walega na siga? **Ko Jisu sa vosa vakaibalebale ka vakabibitaka ga na Nona mate kei na Nona tucake tale mai na mate.** [Meda dau vaqara nai balebale titobu ni veitkina vakaoqo, [double meaning]. Eratou qai vakasamataka ka nanuma lesu na tisaipeli na vosa oqo nei Jisu ni sa oti na Nona tucake tale mai na mate ko Jisu. **Ia sa ka bibi ga ko ya mera vakabauta na Turaga ko Jisu Karisito.**

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovelea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola ko ya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? Qai raica sara na kenadui balebale? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” talai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna ko ya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni oqo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna oqo mo tovelea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa oqo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena vaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /vaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo